

Katedra: religionistiky

Akademický rok: 2011/2012

Posudek oponenta k diplomové práci

Jméno autora: Bc. Nikol Králová

Název tématu: Obraz nových náboženských hnutí v médiích. Situace v České republice v letech 1989–2009

Diplomová práce Nikol Králové představuje ambiciózní pokus o religionistické uchopení tématu vztahů mezi „mainstreamovou“ společností a novými náboženskými hnutími v kontextu působení médií na tuto společnost.

Začíná Úvodem, ve kterém sice autorka vysvětluje zvolený přístup k zpracování tématu, prakticky se však nezmiňuje o metodologii. Vzhledem k tomu, že předkládaný text pracuje převážně nebo i výhradně (např. při popisování fenoménu konverze) s koncepty sociologů náboženství, měl by patrně Úvod obsahovat i vysvětlení, proč byl právě tento přístup tak výrazně preferován.

Po Úvodu následuje kapitola „Média, Masmédia a Mediální komunikace“ (sic – s „anglickým“ způsobem psaní velkých písmen). Studentka v ní podává mj. náčrt historického vývoje médií a masmédií, který je ovšem velmi neúplný a je v něm opominuta nabízející se možnost dotknout se i v této souvislosti tématu zobrazování „nebezpečných“ náboženství (i když by bylo možné využít např. analýz obrazu islámu v raně novověkých českých „médiích“ v pracích Tomáše Rataje).

Druhá, základní část práce je (možná poněkud překvapivě) nazvána „Odborné studium nových náboženských hnutí vs. Antikultovní hnutí“ (sic) a rozdělena do dvou podkapitol, věnovaných novým náboženským hnutím a antikultovnímu hnutí. To už předem budí dojem, že média a antikultovní hnutí ve vztahu k novým náboženským směrům splývají vjedno. U podkapitoly „Nová náboženská hnutí“ její název není zcela výstižný, protože v ní nejde primárně o tato hnutí jako taková, ale o způsoby jejich pojmenování a představování.

Těžiště autorčina výkladu spočívá v podkapitole „Antikultovní hnutí“. Zde pokládám za problematické pojednání o Společnosti pro studium sekt a nových náboženských směrů /do značné míry vychází z jejich charakteristik z devadesátých let, na které je přitom odkazováno slovy „v dnešní době“ (s. 69)/. Diskutabilní je i pisatelčina charakteristika odborného působení Zdeňka Vojtíška (s. 34 a 70–71), jehož dnešní přístup určitě není jen „mírně“ přetransformovaným „sektobjektivním“. Zcela chybí např. informace, že právě zásluhou doc.

Vojtíška uvedená společnost v současné době vytváří platformu pro dialog se zástupci nových náboženských hnutí.

Zatímco ve druhé kapitole studentka průběžně využívala odkazů na primární zdroje prostudované v rámci jejího výzkumu, ve třetí kapitole výsledky tohoto výzkumu článků v českých médiích shrnuje. Konkretizuje v ní také prvky mediální manipulace, obecně rozebrané v úvodní kapitole. V této části lze ocenit mj. tabulku frekventovanosti stereotypních pojmů, v níž je na s. 128 přehledně shrnuta četnost různých mediálních nálepek. V souladu se zadáním tato kapitola obsahuje i typologii mediálních přístupů k novým skupinám, která je také přehledně zpracována formou grafu.

Zajímavý je i Závěr, ve kterém studentka opět provádí určité shrnutí, týkající se tentokrát důvodů šíření zkreslených informací. Pochválit by se bylo možné i přílohy, nebýt toho, že v práci chybí jejich seznam.

Bibliografii autorka dělí na literaturu, články a internetové zdroje, zatímco potřebné dělení na primární a sekundární zdroje je jen neuspokojivě naznačeno („sektobijecké“ články jsou uvedeny v oddíle „Články“, zatímco religionistické články mezi použitou literaturou). Závažný formální nedostatek představuje skutečnost, že u některých odborných článků a u všech článků pramenných nejsou uvedeny stránky. Tento problém se týká i odkazů v poznámkách pod čarou. K dalším formálním pochybením patří mj. nesprávné používání kurzívy (např. v poznámce 382 je jí psán název článku a nikoliv název časopisu). Ideální není ani příliš důkladné členění textu s podkapitolami typu 2.1.2.1.4.

Rozsah použitých zdrojů je uspokojivý, byť ze sekundární literatury bylo samozřejmě možné využít i řady dalších autorů a konceptů (např. zvážení teze Tomáše Halíka, že „/novým/ náboženstvím“ dnešního Západu jsou média, by v rámci daného tématu bylo jistě zajímavé). Selektivnost ale byla samozřejmě nutná a rozsah práce je i tak až příliš velký.

Jazyková úroveň práce by se dala označit za průměrnou. Vedle již uvedeného nadbytečného psaní velkých písmen lze zmínit např. i nevhodné používání výrazů typu „40ti“ (s. 62), přehmaty v psaní i/y / „děti byli“ (s. 94 a 95) „důsledkem novinářovi lenosti“ (s. 127), „lidé si zvykli“ (s. 141)/, stylistické neobratnosti / „mladí lidé se zavazují o individuálnost“ (s. 141)/ apod. Jméno zakladatele Církve sjednocení je na s. 87–88 psáno střídavě jako „Moon“ a „Mun“.

Z věcných přehmatů bych zmínil větu „křesťanství a islám vnímá štěpení jejich církve jako prosazování výlučných a absolutistických nároků“ (s. 49), problematickou mj. tím, že křesťanský pojem „církve“ se v ní používá i ve vztahu k islámu.

Výroky o „obrovském“ množství křesťanských relací v Českém rozhlase (s. 17) či údajném úzkém spojení negativního obrazu mimokřesťanských náboženských hnutí s „politickým vlivem“ římskokatolické církve (viz s. 117) by v nezasvěceném čtenáři mohly vzbudit mylný dojem, že hodnoty mainstreamové české společnosti jsou totožné s křesťanskými. V práci není nikde naznačeno, nakolik se asi v českých médiích liší obraz „nových“ a „tradičních“ náboženských směrů. Zcela určitě však není protikladný.

Nešťastně formulovaná se mi zdá být věta „z duchovního hlediska nám /média/ určují které

náboženské vyznání je opravdu ‚pravé‘ a má pro člověka význam (ve skutečnosti je však pravé jen pro něj)“ na s. 29. Opravdu to média dělají? A i kdyby ano, může snad religionistika posuzovat, zda je určité náboženství pravé subjektivně či objektivně?

Velmi problematický je pisatelčin sklon rozlišovat mezi „nebezpečnými satanisty“ na straně jedné a „pravými“ satanisty na straně druhé, nekritické přebírání tezí typu „opravdový satanista by měl být tolerantní a respektovat ostatní“ apod. (viz s. 90–93). Na s. 112 studentka dokonce tvrdí, že neexistuje „jiná náboženská společnost, které by se lidé obávali více neoprávněně, než satanismu“ (podle tabulky na s. 128 mimochodem satanisté nepatří ke skupinám, nejčastěji označovaným za nebezpečné).

Obecně se v práci projevuje sklon k poněkud černobílému prezentování „bulvárních“ pohledů na různé skupiny a sebe prezentace těchto skupin bez hlubší religionistické analýzy obojího. Možná stálo za zvážení zaměřit se jen na několik málo vybraných skupin, což by umožnilo jít více do hloubky.

Studentka nesporně v rámci svého výzkumu a zpracovávání jeho výsledků odvedla veliký kus práce, jehož konečný výsledek je ovšem poněkud poznamenán výše uvedenými nedostatky. Předběžně navrhuji klasifikaci stupněm velmi dobře (tj. 2).

V Brně dne 28. ledna 2012

Vít Machálek, Dr.